

MODERN PROBLEMS OF THE ENVIRONMENT, YOUTH AND THE NEW GENERATION

Abstracts of XVII International Scientific and Practical Conference

Zagreb, Croatia
(April 29 - May 01, 2024)

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Шевчук Вікторія Валентинівна

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки
Національного університету «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»

Найважливішою метою сучасної системи освіти є підготовка фахівця, який уміє критично мислити, орієнтується у потоках інформації, ефективно взаємодіє з іншими людьми, здатен брати на себе відповідальність, готовий до постійного професійного та особистісного саморозвитку. Необхідність забезпечення соціально та особистісно інтегрованого результату освіти підвищує значимість психологічної складової в професійній підготовці майбутнього фахівця. На відміну від спеціальних вузькопрофесійних навичок, психологічна компетентність є завжди актуальною.

Поняття психологічної компетентності є предметом вивчення багатьох дослідників. О.М. Цільмак визначає психологічну компетентність як здатність особистості ефективно застосовувати структуровану систему знань для побудови та налагодження процесу особистісної, соціальної й професійної взаємодії. Згідно Т.І Єрмакову, психологічна компетентність полягає у здатності індивіда взаємодіяти з людьми в системі міжособистісних відносин, а тому включає вміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях, визначати особистісні особливості й емоційний стан інших людей, обирати адекватні способи спілкування. Л.Б. Орбан-Лембрик під психологічною компетентністю розуміє сукупність комунікативних, перцептивних та інтерактивних знань, які дають змогу індивіду орієнтуватись у соціальних ситуаціях, міжособистісних відносинах, приймати правильні рішення. О.І. Бондарчук визначає психологічну компетентність особистості через успішність, конструктивність її діяльності на основі ефективного застосування психологічних знань і вмінь для розв'язання завдань чи проблем, що стоять перед нею в системі «людина – людина». Психологічну компетентність також розуміють як особливий мотиваційний стан – готовність проявляти цілеспрямовану активність на основі отриманих психологічних знань; комплекс характеристик особистості, який включає уявлення про процеси переживання, міжособистісні і групові процеси, особистісну позицію, комунікативні та рефлексивні навички. У цілій низці робіт психологічна компетентність розглядається в якості складової професійної компетентності педагога. Її визначають як комплекс психологічних знань і умінь, необхідних для вирішення професійних завдань у педагогічній діяльності; систему психічних властивостей, що визначають успішність виконання педагогічної діяльності; наявність основ психологічних знань і досвіду, необхідних для ефективної педагогічної роботи; інтегральну акмеологічну характеристику вчителя, що

дозволяє конструктивно вирішувати завдання професійної діяльності, спілкування і саморозвитку. Отже, серед науковців немає однозначного трактування психологічної компетентності. Відсутність загальновизнаної дефініції даного поняття ускладнює подальші дослідження з цієї проблеми, уповільнює процес розроблення і впровадження методів розвитку психологічної компетентності майбутнього фахівця. Психологічну компетентність ми будемо розглядати виходячи з такого розуміння понять «компетентність» та «ключова компетентність». Закони України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.) визначають компетентність як «динамічну комбінацію знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні освіти». Експерти країн Європейського Союзу трактують компетентність як «здатність застосовувати знання та вміння ефективно й творчо в міжособистісних відносинах – ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті так само, як і в професійних ситуаціях». У державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти (2013 р.) компетентність – це «набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці». Ключова компетентність визначається як «спеціально структурований комплекс характеристик (якостей) особистості, що дає можливість їй ефективно діяти у різних сферах життєдіяльності і належить до загальногалузевого змісту освітніх стандартів». В рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи (від 18 грудня 2006 року щодо ключових компетентностей для навчання протягом життя) до ключових відносять компетентності, які необхідні всім людям для самореалізації, розвитку, активного громадянства, соціальної інтеграції та зайнятості.

Таким чином, під ключовими розуміють найбільш універсальні за своїм характером та ступенем застосовності компетентності, які дозволяють вирішувати широке коло проблем особистого й суспільного життя. Існують різні підходи до класифікації ключових компетентностей, що підкреслює складність і багатоаспектність цього явища.

Рада Європи (2006 р.) визначила 8 груп ключових компетентностей, формуванню яких надається особливе значення в підготовці фахівців:

- володіння рідною мовою;
- володіння іноземними мовами;
- вміння вчитися;
- математична компетентність та базові компетентності в галузі науки і техніки;
- компетентність в сфері інформаційних технологій;
- соціальна і громадянська компетентність (зокрема, до основних навичок соціальної компетентності відносяться вміння: конструктивно спілкуватися з різними людьми, проявляти терпимість, висловлювати і розуміти різні точки зору, справлятися зі стресом і розчаруванням, вміти висловлювати їх

конструктивним чином, впевнено вести переговори і мати навички співчуття, а також розрізняти особисту і професійну сфери);

– ініціативність та підприємливість (ця компетентність включає в себе креативність, інновації та прийняття ризиків, а також здатність планувати і управляти проектами для досягнення цілей);

– загальнокультурна компетентність. Ключові компетентності вважаються однаково важливими, оскільки кожна з них може сприяти успішному життю в суспільстві знань.

О.А. Бакаленко та Р.О. Кулакови вважають, що психологічна компетентність охоплює більшість навичок, які міжнародні експерти відносять до соціальної компетентності, а також окремі вміння, що включає в себе ініціативність та підприємливість [1, с. 135].

Таким чином, психологічна компетентність є базовою складовою соціальної компетентності та входить як компонент до компетентності «ініціативність та підприємливість». Крім того, в рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи зазначається, що існує низка вмінь, які грають роль у всіх восьми ключових компетентностях: критичне мислення, творчість, ініціативність, рішення проблем, оцінка ризику, прийняття рішень і управління емоціями [1, с. 137].

У Законі України «Про освіту» (2017 р.) та у державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти (2013 р.) визначені наступні ключові компетентності:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- математична компетентність;
- компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянські та соціальні компетентності;
- культурна компетентність;
- підприємливість та фінансова грамотність;
- здоров'язбережувальна компетентність, яка включає життєві навички, що сприяють фізичному здоров'ю; соціальному здоров'ю (навички ефективного спілкування, співчуття, розв'язування конфліктів, спільної діяльності та співробітництва, поведінки в умовах тиску, погроз, дискримінації); духовному та психічному здоров'ю (навички самоконтролю, прийняття рішень, уміння усвідомлювати власну унікальність, визначати життєві цілі, адекватна самооцінка, мотивація успіху) [2, с. 94]. Психологічна компетентність охоплює частину вмінь, які передбачає соціальна компетентність, і практично всі основні навички, що сприяють соціальному, духовному та психічному здоров'ю, тому її

можна розглядати як компонент соціальної компетентності та базову складову здоров'язбережувальної компетентності.

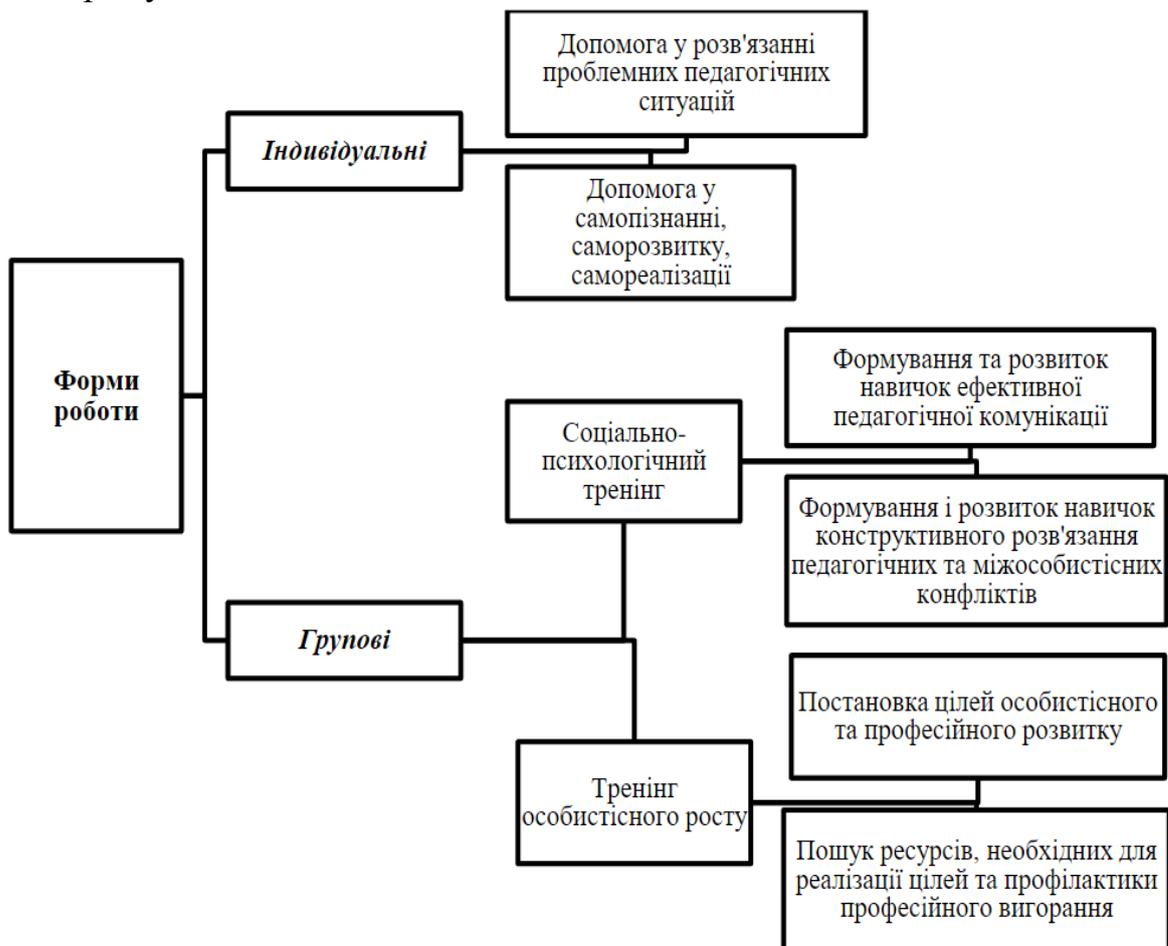

Рис. 1. Структура формування психологічної компетентності фахівця

Вважаємо, що психологічну компетентність доцільно виділяти в якості самостійної ключової компетентності, а не складової інших ключових компетентностей. По-перше, всі навички психологічної компетентності утворюють цілісну, взаємодоповнюючу систему умінь, тому комплексний підхід до їх формування та розвитку є найбільш ефективним. По-друге, це забезпечить більш сприятливі умови для розробки та впровадження в освітній процес технологій і методів формування психологічної компетентності майбутнього фахівця.

Таким чином, нові виклики сучасного суспільства вимагають від людини володіння широким діапазоном ключових компетентностей. Однією з ключових компетентностей сучасного фахівця є психологічна компетентність. Психологічна компетентність – це здатність особистості до самопізнання, самоконтролю, до ефективного спілкування і взаємодії з іншими людьми, саморозвитку та самореалізації. Вона дозволяє людині розуміти себе та інших, ефективно адаптуватися до життя у сучасному соціумі, мати гармонійні стосунки з оточенням, успішно реалізовувати свій особистісний потенціал, відчувати високий рівень психологічного благополуччя та бути задоволеною життям. Перспективними науковими напрямами з даної проблематики вважаємо

дослідження з формування психологічної компетентності як цілеспрямованого і структурованого процесу в сучасній системі освіти України.

Список літератури

1. Бакаленко О.А. Психологічна компетентність як ключова компетентність сучасного фахівця. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки»*. 2019. Вип. 58. С. 132–138.
2. Кулаков Р. психологічна компетентність сучасного педагога: поняття та структура. *Психологія: реальність і перспективи*. 2023. № 20. С. 90–98.